

ორგანო საბ. სოც.-დემ. პარტიის საზღვარ-გარეთელ ბიუროსი:
Organe du Bureau à l'Étranger du parti Social-démocrate de Géorgie.

რვაენი

დროშა

832
1966

“NOTRE DRAPEAU”

დაარსებულია ნოე ჟორდანიას მიერ.

N° 44

შ ი ნ ა ა რ ს ი:

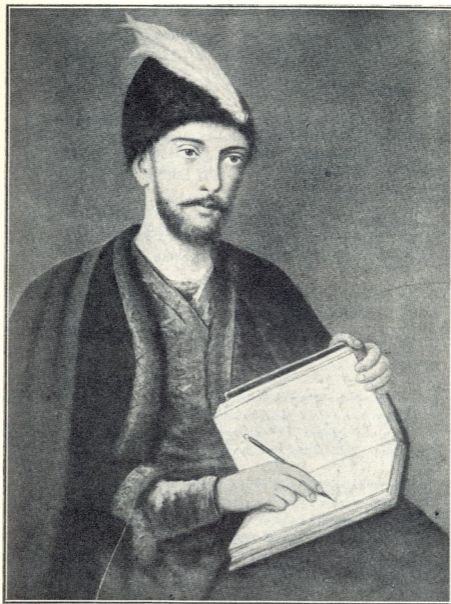
- გელა—შოთა რუსთაველი.
- აღ. შათირიშვილი—სევედა და სინარული «ვეფხისტყაოსანში».
- ამირანი—დღესასწაული—ტყვეობაში.
- ამხ. შალვა აბდუშელის ხსოვნას.
- გ. წ.—ლომაშვილის წიგნის გამო.
- გ.—რუსულ ემიგრაციაში.
- ი. პასკელი—თერთმეტი შვილის დედა.
- ნეკროლოგები და სხვ.

პარიზი.

ნ დ ე მ დ ე რ ი.

Paris.

1 9 6 6

30278

1166—1966

სულმნათო მადლი უნეს გამჩენს,
დიდება ერსა უნეს მუოგელს.

აკაკი.

შოთა რუსთაველი

ვინ მოიხიდას შვენებით შორეულ ქამთა ციალი,
ჩვენი სამშობლოს დიდება, ჩვენი დროშათა ფრიალი!
რვა საუკუნის მანძილზე ბედის უსახლგრო ტრიალი,—
ვით ოქეანე მღელვარე, ზღვათა ზათქი და გრიალი!

ყინვისგან დაზრულ ყვავილის ფიქრმა წაშალა ხსენება,
თამარის ოქროს ხანიდან ძლევით გამოჰკრთის შვენება!
შოთას დიადი ძახილი, შოთას ფიქრი და ჩვენება,—
სიცოცხლის მაღალ კვარცხლბეკზე გვირგვინათ დაეშენება!..

მალიდან მნათობთ ტარება ვეფხის ტყაოსნის მჩენია,
სამშობლოს ცა და ხმელეთზე მზის შუქი გადმოფენია!
რუსთველის ჰაზრი, ჰანგები ცხოვრებით მონადენია,—
ქართველი ერის ხსენება, ქართველი ერის გენია!..

როს საქართველოს თავს აწევს მოდენილ მტერთა ხროვანი,
ქართველი მაინც ზეიმობს, გადუფანტია გლოვანი!
შოთას დღეობა ამხნევებს, ერის ბრძოლა და ლტოლვანი:
—«სჯობს სიცოცხლესა ნაზრახსა, სიკვდილი სახელოვანი»!

ღრუბლით მოსილ დღის სივრცეში ღომი დაჰქრის მთადა ველათ!
ტარიელი სატრფოს უზმობს სიყვარულის დასახსნელათ,
და ნესტანი ქაჯეთს ებრძვის თვით საქვეყნო ფიქრთა მცველათ,—
ტყვე, ვით ვეფხი მეომარი, ბორკილების დასამხსნერველათ!

სიყვარულმა გამოსქედა თვით ნესტანის მტკიცე გული,
სატრფოსათვის თავდადება და სამშობლოს სამსახური,
ვით ნაკადი კლდის ნაპრალში მონავარდე, მოარული,
მისი სახე, მისი საქმე,—მზიური და რაინდული!..

და ნესტანის ბედის მხსნელათ გარს შეჰმოკრბა გმირთა დასი,
ავთანდილი წინ მიუძღვის, ვით ბრძენი და, ვით მამაცი!..
და ასმათი ერთგულობით უებარი დედაკაცი!
—ფატმანობა საქიროა, თუ საქვეყნო ჰქონდეს ფასი!

სიყვარულმა ზვირთი დასძრა, სიყვარულმა ჰშვა გმირები,
თინათინის დავალებამ—ავთანდილის ძლევის ხმები!
გულმა გული იგრძნო უმალ, ფიქრმა ფიქრი გასაგები,—
და დიადი მეგობრობა—სიყვარულით ნაბრძანები!..

გარდუვალ ქათა ძახილში ყოფნის ჩამოჰკრეს ზარები!..
ტარიელ, ფრიდონ, ავთანდილ: დაპრეგვეს ციხის კარები!..
ზეზე წამოდგა ნესტანი, ბორკილში განატარები,
თავისუფლება ერისა—ნესტანის სახის ტარებით!..

თამარის ხედვა შუქსა ჰფენს, ვით თინათინის მზეობა!..
საქმე მეფისა თამარის—ნესტან-დარეჯნის მხნეობა!
ერის წყობაში, მოვლაში, ქალის სიმტკიცე, მძლეობა,
—შოთას გზები და ფიქრები, შოთას სიბრძნე და ზნეობა!..

ვეფხის ტყაოსანს, ტარიელს, ბევრი გადახდა ომები,
სამშობლოს მოსაპოებლათ ნესტან-დარეჯნის ზომები!..
გადაიშალა ცხოვრების ზღვა ხშირათ მოსაგონები—
—«მიეც გლახაკთა საჭურჭლე, ათავისუფლე მონები!..»

შორით დაიძრა მნათობი, ჩვენი ცხოვრების ჩვენება,
ვეფხის ტყაოსნის ძახილი, ვეფხის ტყაოსნის მშვენება!..
შოთას პაწრი და პანგები, შოთას დიადი ხსენება,—
სიცოცხლის მაღალ კვარცხლბეკზე გვირგვინათ დაეშენება!..
გმლა.

სეველა და სიხარული „ვეფხის ტყაოსანში“

(ნაწყვეტი ეპილოგიური განცემების მე-3 ნაწილიდან: ვრძნობა)

ადაშიანის გრძნობათა სამყარო მეტად რთულია; თვითეული გრძნობა თავისებურ სახეს იღებს იმის მიხედვით, თუ რაგვარი სიძლიერით იჭრება იგი ადაშიანის ფსიქიკაში, რაგვარი სულიერი განწყობილება ხდება მას ამ ფსიქიკაში, რა სახის პიროვნებას წარმოადგენს ამ ფსიქიკის პატრონი, რა გარეგან პირობებში უხდება მას ცნობიერების დაუფლება. ერთი სიტყვით, თვითეული გრძნობა დამოკიდებულია ერთდამივე დროს ადაშიანის შინაგან და გარეგან, სუბიექტურ და ობიექტიურ პირობებისაგან.

და რადგანაც ამ პირობათა ვარიაცია მეტად მრავალგვარია, გრძნობა ადვილად იცვლის ნიუანსებს და თვითეულ შემთხვევაში თავისებურ სახეს იღებს; დამოუკიდებელ, სხვებისგან განსხვავებულ შთაბეჭდილებას სტოვებს და ამგვარად გრძნობათა მრავლიანობას განუსაზღვრელად გვისახავს.

მიუხედავად ამისა ჩვენ შეგვიძლია ამ გრძნობათა სიმრავლეში მანც გავარჩიოთ მცირე რიცხვის ძირითადი გრძნობები, რომლებიც ჩვენს სულიერ ცხოვრებაში დიდ როლს თამაშობენ, რომლებიც მთელი ჩვენი ემოციურობის შემქნელი არიან და რომლებიც «ვეფხის ტყაოსანში» გარკვევით ისახებიან.

ჯერ კიდევ დეკარტი თავის «სულის ენებანი» (ლექსიონ დე ლამ)-ში აღნიშნავს:

«მაგრამ რიცხვი ამ გრძნობებისა, რომლებიც მარტივი და პირველადი არიან, არ არის ძალიან დიდი, ვინაიდან მათი შესწავლის დროს... ჩვენ ადვილად ვამჩნევთ, რომ ასეთები არიან მხოლოდ ექვსი; სახელდობრ: ალტაცება-მოხიბლვა (ადმირასიონ), სიყვარული, სიძულვილი, წადილი (დებირა), სიხარული და სევდა» (არტიკლ L XIX) გვ. 115.

დეკარტის კლასიფიკაცია საინტერესოა, ხოლო იგი თავის მთლიანობაში სავალდებულო არაა;

ამიტომ «ვეფხისტყაოსანის» განხილვასთან დაკავშირებით ჩვენ განვიხილავთ გრძნობებს შემდეგი სახით: 1) სევდა (ტრისტესს) და სიხარული (ჟუა), 2) სიყვარული და სიძულვილი, 3) წუხილი (ენკიეტიუდ) და შფოთვა-შინება (ანგუასს), 4) სასოწარკვეთილება და იმედი, 5) მეგობრობა და სიმპათია.

ჩვენ არც ამ კლასიფიკაციას ვთვლით სავალდებულოდ გრძნობათა ზოგადი შესწავლისათვის; ეს გრძნობები ჩვენ მიგვაჩნია ხელსაყრელად მხოლოდ «ვეფხისტყაოსანის»-ს ტექსტის განხილვისა და მისი გმირების სულიერ სამყაროს ნათლად წარმოდგენისთვის.

კერძოდ, ამ ჩვენს წერილში ჩვენ დავკმაყოფილდებით გრძნობათა მხოლოდ პირველი წყვილით: სევდით და სიხარულით.

პოლ რობერის 1964 წელს გამოსულ «ფრანგული ენის ალფაბეტურ და ანალოგიურ ლექსიკონ»-ში ვკითხულობთ:

«სევდა—არის ემოციური მდგომარეობა ძნელად ასატანი (პენიბლ). წყნარი, ხანგრძლივი; იგი იპყრობს ცნობიერებას ტანჯვა-მწუხარებით, უკმაყოფილებით, ცუდათ ყოფნის გრძნობით...»

თანამედროვე ფსიქოლოგიის გაგებით სევდა და დარდი ადამიანის სულიერ ცხოვრებაზე მძლავრად მოქმედებენ ადამიანის ფსიქიკურ ფუნქციების დასუსტებით და გამრუდებით.

სევდის ეს თვისებები იმდენად დიდი და მნიშვნელოვანი არიან, რომ ისინი ადამიანის გარეგან, ფიზიკურ გამოსახულებაშიც ნათლად იხედებიან; სარტრი ერთ ადგილას დაახლოვებით ასე ახასიათებს ამ გრძნობას:

«სევდით შეპყრობილი ადამიანი ხალხს ემალება; იგი განცალკევებას ცდილობს; ბნელ, ცუდათ განათებულ კუნძულს ეძებს; სინთალეს და ხმაურობას გაუბრბის; ყოველგვარ მოქმედებას ერიდება; თავს მიწისკენ ხრის, თვალებს ნახევრად ან სრულიად ხუჭავს; მისი გარეგნობაა: მკრთალი ფერი, მოდუნებული კუნთები, ჩამქრალი, უტემბრო ხმა, ზანტი მოძრაობა, ინდიფერენტული, სივრცეში დაკარგული გამოხედვა და სხვა; ერთი სიტყვით, ყველა ის ნიშნები, რომლებიც მოქმედებისთვის გამოუდგვარ ადამიანს ახასიათებს».

უან მეზონოვიც შეეხა სევდის საკითხს; მეზონოვი, რომ ფრანგია არ იყოს ან მან რომ ქართული იცოდეს, ვიტყვით:

მას სწორედ ტარიელი ჰყავს მხედველობაშიო, როცა იგი სწერს:

«სევდა თავისი პოსტის დატოვება... იგი უტყუარად ადამიანს ყველაფერზე ხელის აღების, აბსოლუტურ სასოწარკვეთილების გზისკენ მიაქანებს. რამდენადაც ეს სევდა უფრო ნათლად მკვრეტია, მით უფრო ადვილად არწმუნებს იგი ადამიანს, რომ მან ბრძოლაზე ხელი უნდა აიღოს და თავისი უმწეო მდგომარეობის ამოება შეიგრძნოს; სევდა უფრო მავნეა ვიდრე ტკივილი, რადგანაც იგი ადამიანის მიერ თავისად მიჩნეულია... და (რადგანაც იგი აღარაფერს ეძებს, აღარაფერს აყურებს); სევდა სრულყოფი ნეგატიური ქცევაც; იგი ამ თავითვე სიკვდილის და არარაობის შილებაცაა სწორედ ამიტომ მორალისტებმა იგი სამუდამოდ დაჰკმეს; იგი ერთადერთი გრძობაა, რომელიც სპინოზამ აბსოლუტურად, უნაყოფოდ აღიარა». გვ. 57, 58.

ყოველივე ეს რუსთაველმა კარგად დაინახა და «ვეფხისტყაოსანში» სისწორით გადმოგვცა.

ტარიელის ვნება სწორედ სევდის და დარდის ფონზე იშლებოდა; ნესტანის დაკარგვამ და მისი პოვნის შეუძლებლად მიჩნევამ, ტარიელის სულიერი სამყარო სევდით, დარდით, მწუხარებით, უიმედობით და სასოწარკვეთილებით გაავსეს.

ტარიელის ეს სევდა უზომოდ დიდი იყო; ამ სევდამ ტარიელის მთელი არსება შეიპყრო და მთელი მისი სულიერი და ფიზიკური სამყარო დაიუფლა;

ეს სევდა ნესტანის დაკარგვის შემდეგ ტარიელის გრძობათა სამყაროს მთავარი ელემენტი გახდა: ყოველივე, რასაც იგი აკეთებდა, ფიქრობდა და გრძობდა ამ სევდის ფონზე იშლებოდა და მის ელფერს იღებდა; დღე და ღამე, შინ და გარედ ეს ღრმა სევდა ტარიელს თავს დასტრიალებდა და მას საშველს არ აძლევდა.

ამ გარემოების ასახვას ჩვენ ნათლად გადმოგვცემს ტარიელის «ვეფხისტყაოსანში» პირველივე გამოჩენა:

ნახვს უცხო მოყმე ვინმე, ჯდა მტირალი წყლისა პირსა,
შავი ცხენი სადავითა ჰყვა ღომსა და ვითა გმირსა,
ხშირად ესხა მარგალიტი ლაგამ-აბჯარ უნაგირსა.
ცრემლსა ვარდი დაეთრთვილა, გულსა მდუღრად ანატირსა,

წავიდა მონა ხაუბრად მის ყმისა გულ-მდუღარისად,
თავ ჩამოვდებით მტირალსა, არ ჰკრეტით მძლისდარისად
მუნჯე წვიმს წვიმა პრელისა, ჰგია გიმრისა ღარი ხად,
ანლღხ მივიდა, მოხდალდა ხიტყვისა თქმად აღარისად.

მის მონისა არა ესხა ხიტყვა, არცა ნაუბარი,
მათ ლამქართა ზახილისა იყო ერთებ უგრძნობარი,
უცხო რადმე ამოსკვნოდა გული ცეცხლთა ნადებარი,
ცრემლსა სისხლი ერეოდა, გასდის, ვითა ნაგუბარი.

სტრ. 88.

სხვაგან ჰქრის მიხი ვიწებმა, მისმან თავისა წღნამან!
ესე შეფისა ბრძანება ერთხელ კვლა ჰკადრა მონაშან.
არცა დაავდო ტირილი, არცა რა გაიგონა მან.
არცა გახლიჩა ბავეთათ თავი ვარდისა კღნაშან. სტრ. 89.

ტარიელი თავის, სევდით ავსებულ, ოცნებაში იმდენად
გართული, იმდენად გადავარდნილი იყო, რომ მას გარემო
სინამდვილის აღბეჭდის უნარიც აღარა ჰქონდა: მას არაფერი
ესმოდა: არც მონათა ლაპარაკი, არც ლაშქართა «ზახილი»;
იგი იხედებოდა, მაგრამ ვერაფერს ჰხედავდა; მისი გონება
მთლიანად მისი ოცნებით დახშული, გარემო სინამდვილე
მისთვის მთლიანად აღკვეთილი იყო.

ტარიელი იძლევა აქ მკაფიო სურათს ადამიანისა, რომე-
ლიც სევდის გავლენით მთლიანად თავისი შინასამყაროსკენ
მიბრუნებულა და ინტროვერსიის ნამდვილი მსხვერპლია*).

ავთანდილშაც ტარიელი პირველად შორიდან შეამჩნია
და შორიდანვე თავისი თვალებით ნათლად დაინახა ტარიე-
ლის ღრმა სევდა, რომელიც თავისი სიძლიერით ტარიელის
გარეგნობაში და მის ქცევებში გამოსუვიყოდა, რომელიც მას
მოსვენებას არ აძლევდა, მის სულს ღრღნიდა, დასვენების,
ძილის და ჰამის საშვალებას ართმევდა, მის სხეულს ასუს-
ტებდა, ჯანით და სისხლით სავსე ვაჟკაცს ზაფრანის ფერს
აძლევდა და მუდამ «ვა, მე»-ოს აძახებდა.

ავთანდილ სარკმლით უპვრეტდა, ტყვე, საკნით ნაახატები.
სტრ. 267.

მან ქალმან ხელ-ყო კვესითა გზნება ცეცხლისა ნელისა,
ეგონა ჰამა ხორცისა შემწვრისა, შეუქმნელისა;
მიუპყრა, ერთი ახლიჩა, ჰმნაა საქმისა ძნელისა;
ძალი არ ჰქონდა, დაუწყო გამოყრა უცოხნელისა.

სტრ. 268.

ცოტად მიწვა, მიიძინა, თუცა ყოლა ვერა მეტი;
შეკრთა, დიდნი დაიხახნა, წამოიპრა, ვითა რეტი,
იხახდის და წამ-წამ იკრის გულსა ლოდი, თავსა კეტი,
ცალ-კერძ ზის და პირსა იხოკს ქალი მისი შენაპვრეტი.

სტრ. 269.

ასეთი სევდა უბრალო სევდა არაა, რომელსაც ადამიანი
ადვილად იტანს და რომელსაც იგი თავისი გულის ერთ კუნ-
ჭულში მალავს და დროგამოშვებით გაიხსენებს; იგი, პირ-
იქით, ტარიელის მუდმივი ფიქრის, გრძობის და ცნობის
საგანია: ტარიელის ყოველი დღის, ყოველი წუთის, ყოველი
წამის თანამგზავრია.

ამ სევდამ თავისი სიძლიერის სიპარბით მთლიანად და-
ფარა ტარიელის ფსიქიკური სამყარო და აღრია მისი ნორმა-
ლური ფუნქციები.

*) ამის შესახებ უფრო დაწვრილებით იხილე ჩვენი «ემო-
ციური განცდები»-ს მეორე ნაწილი; «კავკასიონი» № 11.

ამ სევდის სიძლიერე იქამდე მივიდა, რომ ტარიელის ცხოვრება აუტანელ ტანჯვად გარდაიქცა; იგი მის სულს და ხორცს ღრღნიდა და ამით ტარიელს გამოუთქმელად აწამებდა.

სწორედ ამიტომ ტარიელის მთავარი ფიქრი სიკვდილი გახდა; სიკვდილი, რაც შეიძლება, ახლობელი და, რაც შეიძლება, სწრაფი.

ტარიელი წამ და უწუშ სიკვდილს ნატრობდა და მას თავის დამხსნელად სთვლიდა:

«ჩემი ღზინია სიკვდილი, გაყრა ხორცთა და სულისა»

სტრ. 274.

«აწ მივსწურვივარ სიკვდილსა, დრო მომეხლა ღზინისა»

სტრ. 881.

«სიკვდილი მახლავს, დამეხსენ ხანსალა დავყოფ მცირასა; არ ცოცხალ ვიყო, რას მაქნევ? რა დავრჩე ხელსა მხდი რასა? დამშლიან ჩემნი კავშირნი, შევპრთვივარ სულსა სირასა.

სტრ. 884.

სიკვდილზე ასეთი დაჟინებითი, გამუდმებული ფიქრი ტარიელისთვის იყო არა მისი სოფლმხედველობის გამოძახილი, არამედ მისი ტანჯვის, ამ ტანჯვის მიერ გამოწვეულ უსაზღვრო სიმწარის, აუტანლობის შედეგი.

ეს სევდა მით უფრო ძნელი ასატანი დარჩა, რომ თვით ტარიელი, თავისი ბუნებით და ხასიათით, სიცოცხლის მოყვარული და ხალისიანი იყო.

თუ ტარიელის ღრმა, ძლიერი ვნება ნესტანისადმი მოქმედებას მოკლებული გახდა, ამის მიზეზი ის იყო, რომ ტარიელის მთელი სულიერი არსი და მამასადაშე მისი ვნებაც მთლიანად სევდას დაემორჩილა.

მწუხარება, სევდა და დარდი კი ყოველგან და ყოველთვის უპირატესად მარცხს ხედავენ და ყველა მოვლენებს მარცხის განათებაში აღიქვამენ; ამით ისინი ადამიანს მოქმედებაზე ხელს ალებინებენ, დაბრკოლებათა წინაშე უკუ აქცევენ და მოქმედების მიღწევითი წერტილამდე მიყვანას შეუძლებლად ხდიან.

სწორედ ამიტომ ტარიელმა ყველაფერზე ხელი აიღო: თავის სატრფოს ძებნაზეც!

ტარიელის ასეთი სასოწარკვეთილი განწყობილება დიდხანს გაგრძელდა: თითქმის ათი წელი (რამაზი—ტარიელს:

«დაიკარგენით, წახვედით თქვენ წელნი მეთენია» სტრ. 1610).

ამ სევდიანობის ხანაში ტარიელი სრულიად ინერციული იყო.

იღია ჭავჭავაძე ამ პერიოდის ტარიელზე სრულიად სამართლიანად, მისთვის დამახასიათებელ ავტორიტეტული გამჭრიახობით ბრძანებს: «გულისთქმამ ცნობა წაართვა, ცნობის წართმევამ—ღონე და უღონობამ მგვარად აქცია ეს ახოვანი კაცი»-ო გვ. 424.

ამ ხანებში ტარიელი ყოველგვარ ინიციატივას, სწორ განუკრეტას და გონიერ ქცევას მოკლებული იყო; მისი განება დაბნეული და მისი გრძნობითი სამყარო შევიწროებული: მას ერთი სიტყვითაც არ გახსენებია თავისი ძვირფასი სამშობლო, თავისი თავდადებული ყმები, თავისი თანამებრძოლნი, თავისი გულითადი მეფე და დედოფალი;

აი ასეთია სევდის გავლენა ადამიანის სულიერ სამყაროზე. სრულიად საწინააღმდეგო ხასიათისაა სიხარული.

ცნობილია სიხარულის დაკმაყოფილების მნიშვნელობა ადამიანის ფიზიკურ და ფსიქიკურ ფუნქციებზე;

სიხარული ამ ფუნქციების ამოქმედებას აადვილებს; და ამით ადამიანს იგი მოქმედებისკენ, აქტივობისკენ მიმართავს.

განახლებულ, მით უმეტეს, სიხარულით ავსილ ადამიანისთვის მოქმედების შიში, მოქმედების დაწყების სიძნელე აღარ არსებობს; იგი აქტივობით სდულს და ყოველი მოქმედება მას სიამოვნებს; ამიტომ სიხარული ადამიანის ფიზიკურ და ფსიქიკურ სამყაროში მოხავებულ ჰარბ ენერჯიას ფართე გზას უხსნის.

ადამიანი სიხარულის ზეგავლენით ვეღარ ეტევა თავის ნაუჭუში; მას სუირია გარედ გამოვლენა; სამოქმედო მოედანზე გამოსვლა; სხვებთან კონტაქტის დაჭერა; თავისი კმაყოფილების, თავისი აღტაცების სხვისთვის გაზიარება; სხვისი თვალების, სხვისი ღიმილის, სხვისი ყურადღების თანხლება; ერთი სიტყვით, სხვათა მოყვასობის შეგრძნება; იგი ვერ ითმენს განმარტობას, რადგანაც ადამიანს უჭირს თავისი სიხარულის მხოლოდ საკუთარი თავისთვის შენახვა.

სიხარული ადამიანს თავისი საკუთარი თავის რწმენას, ნდობას ანიჭებს და გამბედაობას აღუძრავს.

სიხარული ადამიანს თავისი მისწრაფებების, თავისი ცხოვრების ღირებულების შეგნებას წარმოშობს და ამით ადამიანის იმედებს ფრთებს ასხამს.

სიხარულით ავსილ ადამიანისთვის ყველაფერი მომზიბლავი და ღირებული ხდება; ყველაფერი ადვილად მისაწვდომად ისახება; ისე რომ მისთვის დაბრკოლებათა გარდუვალობა ჰქრება, მისი გეგმები რეალურ შესაძლებლობით იმოსებიან. განსახორციელებლად ადვილი ხდებიან.

სიხარულის ზემოქმედება განსაკუთრებით დიდია. როცა იგი სევდას სცვლის და მის ადგილს იჭერს; როცა სევდის და სიხარულის მონაცვლეობა უშუალოა.

ეს ზემოქმედება მით უფრო დიდია, რამდენადაც უფრო დიდი იყო წინამორბედი სევდა და მის მიერ გამოწვეული ადამიანის ფუნქციების დასუსტების, ადამიანის განკერძობების წამქეზებელი ტენდენციები.

შოთა არუსთაველი ყოველივე ამას ნათლად გრძნობს და მას ნათლად გადმოგვცემს.

ტარიელისთვის სრულიად მოულოდნელად გამოჩენილმა ავთანდილმა ამირბარს სანუკვარი ამბავი ამცნო და ამ ამბის დადასტურების ნიშნად მას მისთვის კარგად ცნობილი რიდეს ნაწილი გადასცა.

ამ მოულოდნელმა დიდმა სიხარულმა ტარიელის უკანასკნელი დაბნელის შემდეგ, სრულიად გაჰფანტა ტარიელის წყვილი და მემ და იქ უცებ მზემ გაანათა; ტარიელის სულიერი და ხორციელი სამყარო შესცვალა: სევდა და მწუხრბრება განდევნა; ამ სევდის გაქარვებით ტარიელის ძარღვები უპარბი სისხლით გაავსო, მისი ფიზიკური ძალები გაზარდა; ჩვენ არ ვიტყვი: სიხარულმა ტარიელი თვის ეგოიზმს მოსწყვიტაო, რადგანაც ტარიელი ეგოისტი, თავისი ბუნებით, არასდროს ყოფილა; ხოლო სწორი იქნება ვთქვათ, რომ ამ დიდმა სიხარულმა ტარიელი თავისი უბედურების წრეში ჩაკეტვიდან, თვისი პირადი ზრუნვების ეკსკლუზიური ბატონობიდან დაიხსნა: ყველა თვისი ცნობიერი და არა ცნობიერი ემოციურობა, მთლიანად თავის შინაბუნებისკენ მიმართული, გარემო სამყაროსკენ მიბარუნა და ამით ტარიელს თვისი წონასწორობა აღუდგინა.

ტარიელს, რომელსაც მრავალი წლების განმავლობაში თვლებზე ცრემლი არ შეშრობია; რომლის გული მუდამ წუხილით და ვარამით იყო სავსე; რომლის ტუჩები ვაისა და ვიშის ძახილზე მიჩვეული იყვენ, ნესტანის დახსნის იმედის ანთებით სრულიად გადახალისდენ.

ტარიელის ზაფრანის ფერი—ვარდის ფერად, მისი სევდა ხალისით შეიცვალა; ტარიელი უკანასკნელ ათ წელს მუდამ მოღუშული, დაღრეჯილი, დამწუხრებული, უცებ სიცილის, მღერის და ბავშვური ცელქობის ხასიათზე დადგა.

ამ სიხარულის მიერ წინამორბედ სევდის აღკვეთა იმდენად უცები და მძლავრი იყო, რომ მან ასმათი ცკი მეტად გააკვირვა:

ქვაბისა კარსა ასმათი მარტო ზის, არ ბარგოსანი.
შეჰხედნა, იცნა ტარიელ, თანა ყმა ჰარმაგოსანი,
ორივე ტურფად იმღერდეს, ვით იადონი მგოსანი.
შაშინვე იცნა, ავარდა მოშლინი, პერანგოსანი. სტრ. 1355.

აქამდის მიწყივ ენახა ქვაბს მისვლა მოტირალისა,
აწ გაუკვირდა დანახვა სიცილით მომღერალისა.
ზარ აღებული ავარდა, ცნობა უც ვითა მთვრალისა,
არ იცის სმენა ამბისა ჯერთ მისგან სასურვალისა. სტრ. 1356.

მაგრამ მთავარი აქ ისაა, რომ კარზე მომდგარმა სიხარულმა ტარიელი «გამოადვიდა», აქტივობა, სწორი განსჯა, სინამდვილის სწორი აღქმა დაუბრუნა; თავისი მდგომარეობის ნამდვილი სახე წარმოუდგინა, დავიწყებულ ვალდებულებათა და მოვალეობათა სრული შეგნება გაუღვიძა; ერთი სიტყვით, მისი სულიერი და ფიზიკური წონასწორობა აღუდგინა.

თუ სევდის ბატონობის დროს ტარიელს არც ერთხელ არ გახსენებია თვისი სამშობლო, უკანასკნელის სახიფათო მდგომარეობა და სამშობლოს დაცვაზე ფიქრი, სიხარულის გავლენით, ტარიელმა უცებ გაიხსენა ყოველივე ეს; გაიხსენა სამშობლოში დაბრუნების აუცილებლობის და სიჩქარის შეგნებით, თავისი პასუხისმგებლობის ძველებური, მძლავრი წარმოდგენით:

ტარიელ ჰგვანდის ვარდსა და იყვის ფიფქისა მთოველად.
 აუთანდილ როსტანს წინაშე გაგზავნა დასათხოველად.
 შესთვალა: «შენი სიახლე გმა ჩემად ლხინად ყოველად.
 მტერთა აქვს ჩემი ხამფლო, ვიცი მუნ შიგან მძლავლად.

— სტრ. 1561.

უცებნი მოსრნის მცოდნელთა ცოდნამან, ხელოვნებამან
 ვეჴე, მოგკეს თქვენცა დაღრეჯა ჩემმან რასაცა ვნებამან,
 წავიდგ. ავი არ მიყოხ მე აქა დაყოვნებამან.

ადრე კვლა განახნე მორჴმულნი, ინებოს ღმრთისა ნებამან.

— სტრ. 1552.

ამ სიხარულის შემდეგ ტარიელი, როგორც ბაიას თვალე-
 ბზე ახდილი ან დიდი სიციხისაგან უცებ გათავისუფლებული,
 სიბნელიდან და სულიერი დაბნედიდან გამოვიდა.

ამ ძლიერი სიხარულის გავლენით და მისი ზემოქმედე-
 ბით ტარიელი ისევ ის გახდა, რაც წინეთ იყო: აქტიური,
 გონიერი, საზრიანი, გულითადი, სხვათა მოყვარე, სხვებზე
 მზრუნევი, სხვების მსახური; სამშობლოს მოამაგე. სამშობ-
 ლოს ბედნიერებისთვის თავდადებული.

ნესტანის ტყვეობიდან გათავისუფლების შესაძლებლო-
 ბის დასახვის შემდეგ, ტარიელი ყველა მომავალ ამბავთა
 ინიციატორი გახდა; ამ მომენტიდან ყველაფერი ისე წარიმა-
 რთა, როგორც ეს ტარიელს სურდა და, როგორც ყოველივე
 თვით ტარიელმა გაიფიქრა, განსაჯა და გაითვალისწინა.

ამავე დროს ყველაფერი მან საზრიანად, ლაზათიანად,
 შნოით და მოხდენით გააკეთა, ცხოვრებაში გაატარა.

რუსთაველს, ამ მხრივ არ გამოპარვია ისეთი შესანიშნავი
 დეტალიც, რომელსაც ბივრნი არცკი იცნობდენ და რომლის
 გაუთვალისწინება «ვეფხისტყაოსანის»-ს ზოგ ადვილს გაუგე-
 ბრად, ახირებულად გახდიდა:

სიხარულით მოცული ადამიანი უმოძრაობას, უმოქმე-
 დობას ვერ იტანს; იგი მოძრაობას, აქტივობას ეძლევა; ხში-
 რად ეს აქტივობა გახარებულ ადამიანისთვის მნიშვნელ ოვა-
 ნი, სერიოზული ხასიათისაა, ზოგჯერკი სრულიად უმიზნოა:
 ადამიანი ხტუნავს, ყვირის, იცინის, ხან ტირის. მღერის. უწე-
 სრიგო, უმიზნო მოძრაობებს ახდენს, სხვებს გულზე იკრავს,
 მათ მეგობრულ შეჯლუგუნებსა კკრავს, ხელეშს უმტვრევს,
 ხუმრობს, მასხარობს, ოინებს აწყობს და სხვა.

ასეთი ქცევა სიხარულის მიერ დაგროვილი ენერგიის,
 მოზავებული ძალების, მოწოლილი გრძნობების, სამოქმე-

დოდ მომართული ნებისყოფის უანგარიშოდ დახარჯვის დაუძლეველი მოთხოვნის გამოვლენა; იგი სხვადასხვა სახის სულიერ და ხორციელ სიჭარბეთა განტვირთვაა.

ამიტომ სიხარულით მოცული ადამიანი განსაცვიფრებელი სიადვილით მუქთად, მხოლოდ საკუთარი სიამოვნებისთვის და აგრეთვე სხვათა საკუთარ სასიხარულო განწყობაში ჩათრევისათვის, უანგარიშოდ ჰფანტავს თავის ფსიქიკურ და ფიზიკურ სიმდიდრეს; მსგავსად თამაშში გართულ ბავშვისა, ან ჩვილი ბაღლისა, რომელიც ხელებს, ფეხებს უწესრიგოდ, უმიხნოდ ამოძრავებს.

პიერ ჟანე ასეთ ქცევას «გაფლანგვითი ქცევა»-ს უწოდებს. სწორედ ამ სიხარულის ზვიადობით; მხოლოდ და მხოლოდ ამ სიხარულის ზვიადობის მიერ გამოწვეულ «გაფლანგვითი ქცევით» აიხსნება ნესტანის გათავისუფლებისკენ მიმავალ ტარიელის ქცევა ფრიდონის სამფლობელოში მისვლის მომენტში: აქ ტარიელმა ავთანდილი აიყოლია, რომ იმათ ერთად ფრიდონის საქონელზე თვალთქცობითი იერიში მიეტანათ, მეჯღაგეები დაეფრთხოთ, აურზაური აეტყნათ, აფორიაქება გამოეწვიათ, რომ ბოლოს ეს ყოველივე ორივეს ფრიდონთან ერთად სიცილის და ხუმრობის საგნად გაეხადათ (სტროფები 1375—1381).

ჩვენ მიერ ამ მოკლე წერილში გრძობათა ერთი წყვილის: სევდის და სიხარულის განხილვიდან ვხედავთ, თუ რაოდენი სისწორით და რაოდენი სიღრმით ჩასწვდა შოთა რუსთაველი ადამიანის გრძობათა რაობას.

ასეთივე სისწორით და სიღრმით წარმოგვიდგენს შოთა სხვა გრძობებსაც. ფეთქად ემოციებსაც (აფექტებსაც) და ვნებებსაც, რომელთა შორის ორი: ფეთქადი ემოცია და ვნება ვიკტორ ნოზაძის «კავკასიონი»-ს მეათე და მეთერთმეტე ნომრებში უფრო ფართედ განვიხილეთ და ვსტუქვით:

«როცა 800 წლის შემდეგ «ვეფხისტყაოსანში» ადამიანის ემოციური ცხოვრების ასეთ სწორ, თანამედროვე ფსიქოლოგიასთან შეფარდებულ აღწერას ვიხილავთ, ჩვენი გული სიამოვნებით, სიხარულით და მართებული სიამაყით ივსება:

ქართველი ერი, რომელმაც კაცობრიობას რუსთაველის მსგავსი გენიალური პოეტი და მწერალი მისცა, რომელმაც კაცობრივობას «ვეფხისტყაოსანი»-ს ხარისხის შედევრი შექმნა, ღირსია ამავე კაცობრივობის უაღრესი დაფასების, პატივისცემის და აღტაცების.»

ალექსანდრე შათირიშვილი.

1966 წ. საფრანგეთი.

დღესასწაული—ტყვეობაში!

მზიურ სამშობლოდან ცხრა-მთას იქით გადახვეწილი ქართველობა, რუსთაველის მაღალი იდეების მატარებელი, ხალხთა მეგობრობისა და თავისუფლებისთვის მებრძოლი უერთდება ქართველი ხალხის ბრწყინვალე დღესასწაულს სულმნათ მგოსნის შოთა რუსთაველის დაბადებიდან 800 წ. შესრულების აღსანიშნავად.

რვა საუკუნეა, რაც იდეურ სამყაროს უძლეველ მფლობელმა, პოეზიის მწვერვალიდან ელვა-მახვილი სიძლიერით ააქდერა ჩანგი კლდოვანი, საუკუნეთა მანძილზე რომ აფრქვევს სიყვარულის, რაინდულ ვაჟაკობის, მეგობრობის, სიკეთის მარგალიტებს,—და მით აზვირთებს, ასაზრდოებს, ამახვილებს საზოგადოებრივ მოვალეობის გრძობას—ბოროტების დასამხსრველად, სიკეთისა და პარამონიულ ცხოვრების დასამყარებლად. მრავალ მტერთა შემოსევამ ვერ ჩააქრო ცეცხლი მისგან დანთებული. ეამთა სიავემ ვერ შემუსრა რაინდული სულის ქროლვა. ხალხის გული იყო მფარველი მისი უდიდესი ქმნილებისა, რადგან მისი უკვდავი ბრძნული ჩანაფიქრი ვით ჩაუქრობელი ჩირადდანი, წინ მიუძღოდა ქართველობას ყოველ მწუხარების ეამს—მანუგეშებლად. მრისხანე გრივალებმა არა ერჯერ გადალევეს ჩვენი ქვეყანა, მიწასთან გაასწორეს სოფლები და ქალაქები. უბედურებათა ქარიშხალს გადაურჩა ხელი-ხელ საგოგმანებელი ძვირფასი განძი, ქართული კულტურის ჩაუქრობელი ლამპარი «ფეხის ტყაოსანი», ვინ შეუნარჩუნა იგი სამშობლოს!? ხალხმა, რომლის მეხსიერებაში ჩამარხა გზის გამკლავი და მაჩვენებელი,—შოთას ბრძნული თქმულებები და აფორიზმები:

«ჭირსა შიგან გამაგრება

ისე უნდა ვით ქვიტკირსა.»

რომელთა მზიური სხივების ელვარება, მათი დინამიურობა ყოველ ისტორიულ მწუხარისა და ვაევის ეამს, გამძლეობის, ჭირთა ატანის, იშვდის სხივებს, რომ აფრქვევს.

მაგრამ, ჩვენს ქვეყანაში არსებული პოლიტიკური პირობები დღეს სრულ წინააღმდეგობაში არიან შოთას აზრებთან და იდეებთან, ან ბოლშევიზმს რა აქვს საერთო რუსთაველის ჰუმანიზმთან? რუსთაველი უგალობს ადამიანს უწმიდეს გრძობას, ამაღლებულ სიყვარულს, მეგობრობას. ხალხთა და ადამიანის პიროვნების თავისუფლებას. გაბატონებულ იდეოლოგიამ სიყვარული ბურჟუაზიულ ცნებად გამოაცხადა, მისი იდეალიზაცია პროზაში და პოეზიაში დეკადენტურ მართულებათ აღიარა. დამეგობრება წინასწარ ბოროტი მიზნითაა გამსჭვალული. რათა ახლობლის აზრი შეცნობილ

იქნას,— შემდეგ მის მოსასპობათ. ნახევარი საუკუნის მანძილზე კომუნისტურ სამოთხეში დაზრდილ ძმებმა და მეგობრებმა ერთი-მეორეს მოტყუილებით, შეპარვით, ერთი-მეორე გაუღიტეს. აწამეს... გაამეფეს ურთიერთ შორის შური, მტრობა, მლიქვნელობა, ორპირობა. ადამიანის პიროვნებაც, ხომ ერთი სოციალური ფენომენია დიქტატურისთვის შეწირული-«ჩვენს მრისხანე საუკუნეში, როცა ისტორიის ბელადკულმართობით ქვეყნების სათავეში ზოგჯერ საბედისწერეთ აღზევებულთა ხელში ადამიანის ფასი ისე ხშირად მერყეობს რიცხვებსა და ნულს შორის, როგორც აქციების კურსი ბირჟებზე»^{*)}. კარგი ნათქვამია და ზე გამოჭრილია. საბჭოთა ქვეყანაში—ადამიანის პიროვნებაზე, რომლის ფასი ნულამ დეა დაყვანილი...

შოთა ებრძვის ორპირობას და სიცრუეს, რითაც ხასიათდება კომუნისტური მართველობა და მისი მორალი:

«თავი სიცრუე—ყოვლის უბედობისა

ვგმობ კაცსა აუგიანსა, ცრუსა და მოლაღატესა».

კომუნისტური პრესა ცდილობს მიითვისოს, ხალხთა მეგობრობის იდეა. საბჭოთა კავშირი,—ერების საპყრობილე, წარმოგვიდგინოს თავისუფალ დამოუკიდებელ ერთა ოჯახათ, თვალი აუხვიოს ათასწლოვან კულტურულ თავისუფლებას მოყვარულ ერს. ტყუილი ოცნებაა, იგი რჩება რუსთაველის დროშის ქვეშ—მართალია ზეიმობს, მაგრამ ზეიმობს თავის გულში და ითხოვს შოთას აზრების განხორციელდეს. ისე როგორც მოიმოქმედა ყველა დიდმა იმპერიებმა,—გაიქნას ქაჯეთის ციხე და მიეცეს თავისუფლება ქართველ ერს—მაშინ, მხოლოდ მაშინ შეუძლია მოსკოვს წარმოგვიდგეს როგორც დამცველი შოთას იდეების; დღეს კი «პრავედას» ქებადიდება გაქდენთილია ფარისევლური ნოტებით...

რუსთაველმა—დაამსხვრია ბოროტება ქაჯეთის ციხის აღებით, ააფრიალა დროშა თავისუფლების. საქართველო ს მიმართ ჩადენილი და გამეფებული ბოროტებაც უნდა დაიმსხვრეს... მოსკოვი წინ ელობება შოთას ხალხთა მეგობრობის იდეას—რა კავშირი აქვს—მას ტარიელ-ავთანდილ-ფრიდონის—ერთა კავშირზე. დამყარებულს სიყვარულზე. მეგობრობაზე, ურთი-ერთ პატივისცემაზე, თავისუფლად დამმოხილვებაზე?...

ქართული «კომუნისტი» აცხადებს: «შოთას იუბილე—სრული გამარჯვებაა ლენინურ ეროვნულ პოლიტიკის»... (იხ. 2 ოტომბრის «კომუნ.» №). მოსკოვის მოლაღატური და ლენინის მპყრობელი პოლიტიკა უნდა დაფარონ დიდი მგონის სახელითა და აზრით; საბჭოთა ხელისუფლება ითვისებს დიდ პიროვნებებს, ხოლო მათ გენიალურ აზრების განხორციელებაზე უარს ამბობს. კიდევ მეტი. დღეს რომ ისინი ცო-

^{*)} იხ. რუსთაველზე «კომუნისტი» № 226.

ცხლები იყვნენ, ალბად ციხეებში იქნებოდნენ გამომწყვდეულნი...

უკვდავ პოეტმა ააქედრა ჩანგი ციური სამშობლო.—საქართველოს რეალური სურათების შთაგონებით, საქართველოს ბრწყინვალე ეპოქის სიმშვენიერის დიდი თამარის, მისი სინაზისა და სიძლიერის, მის მიერ შექმნილ ძლევამოსილ საქართველოს სადიდებლად, მის კულტურულ ამაღლების, სოციალურ-საზოგადოებრივ და სახელმწიფოებრივ ცხოვრების გამოხატვით, რომ დაუდგა სამარადისო ძეგლი ქართველი ხალხის თავისუფლებისთვის ურყევ სურვილს—უკვდავ საყოფად...

«თამარი უეჭველია, ჩვენი ისტორიის გმირია, უმაღლესი მორალური პიროვნებაა,—ამბობს ნოე ურდანიანი,—მისი გონება და ზნეობა პოეტს არ შეეძლო არ გაენაწილებია ნესტანდარეჯანისთვის... პოეტმა მოგვცა წარმტაცი იდეალი ქალის სახით. ის საქართველოს ტანჯვა-წვალების, მისი მუდმივი ბრძოლის და საშიშროების გამომხატველი ლამპარია. პოეტი ამ სურათით გვეუბნება—ნუ დაეცემით, იბრძოლეთ და გაიმარჯვებთო»...

დიახ, პოეტმა დიდის ხატოვანებით გამოავლინა ნესტანის სიტყვებით «საქართველო უწინარეს ყოვლისა». როცა იგი შეიტყობს სატრფოსაგან მისი განთავისუფლების ცდებს, მისი აზრი იჭრება სამშობლოსკენ. იგი უთვლის ტარიელს: «მე სიკვდილი აღარ მიმძიმს, შემოგვედრებ რადგან სულსა»... წადი ინდოეთს მიმართე არგე რა ჩემსა მშობელსა, მტერთაგან შევიწროებულს, ყოველგნით ხელ-აპყრობილსა». მრავალ ტანჯვაში გამოვლილი, სასახლიდან გაკიცხული—მისი გული მაინც იწვის სამშობლოს ბედით... და ამით პოეტმა ადამიანში ჩამარხული მარადიული ლტოლვა თავისუფლებისკენ—საუკუნეთა სიღრმიდან, ამოღებული მზიურ ბრწყინვალეობით შემოსა.

კომპარტიის პრესა ძალიან ცდილობს რუსთაველის იუბილე გამოიყენოს თავის პარტიული მიზნებისთვის. ქართველი ხალხის დღევანდელი ზეიმი კი ერწყმის მის სურვილს ბოროტების დასამსხვრევად, ეროვნული თავისუფლების დროშის აღსამართავად... ამიტომაც დაუდგა ქართველ ერმა, მეცნიერთა-მეცნიერს, ბრძენთა-ბრძენს უკნობი გვირგვინი—დიდებისა, და საქართველოს საყვარელ მგოსანმა აკაკიმ მოკრძალებით უგალობა:

«ხულმნათო მადლი შენს გამჩენს,
დიდება ერსა შენს მშობელს»...

ამირანი.

აბხ. შალვა აბაშვილის ხსოვნას

მიმდინარე წლის 12 თებერვალს უცხო მიწას შივებარეთ შალვა აბაშვილი. მისმა სიკვდილმა გულის სიღრმემდის ააღელვა მთელი ემიგრაცია.

დავკარგეთ ადამიანი დიდი შორალისა და უაღრესათ ფაქიზი გულისა, ღრმა და გულწრფელი პატრიოტი, სოციალურ სამართლიანობის—სპექტაკიდეალის მოტრფიალე და მისთვის მებრძოლი. ერთი სიტყვით, მრავალ ღირსებით დაჯილდოებული მეგობარი მოგეწოვრდა: კარგი ადამიანი, კარგი ქართველი, კარგი—ქეშმარიტი სოციალისტი—და კარგი ქართული ოჯახის ფუძემდებელი.

მისი ჭაბუკობის დროიდან შალვა ჩაბმული იყო საერთო განმანათავისუფლებელ მოძრაობაში, მისი საზოგადოებრივ პოლიტიკური მოღვაწეობა იწყება საქართველოში, გრძელდება პეტროგრადში, სადაც ის ერთი მეთაურთაგანია სტუდენტთა მოძრაობაში. ბრუნდება დამოუკიდებელ საქართველოში, სადაც ის, მშრომელი ხალხის მაღალი ნდობით აღჭურვილი, მივლინებულია მისი სამართლიანი ინტერესების სადარაჯო პოსტზე.

30278

ცხოვრების შემდეგ ეტაპზე—ემიგრაციაში—მისი როლი და საქმიანობა ხომ ყველასთვის ცნობილია: სათვისტომოს სათავეში, როგორც მისი თავმჯდომარე, მრავალ წლების მანძილზე, ის თავდადებით, დაულალავათ მას ემსახურება.

წყარო მისი მოღვაწეობისა და აქტივობისა სოციალდემოკრატიული პარტია იყო, რომლის ემბაზოში ის იმ თავითვე მოინათლა.

შალვას შეგნებული ცხოვრება მთლიანად იმას მოწმობს, რომ მის წარმოდგენაში, პარტია, იყო რა ერის სამსახურში ჩაბმული, მასთან ერთი და განუყოფელი დარჩა ბოლომდის. განსვენებულის როლი სოციალდემოკრატიული პარტიის წილში მეტად მნიშვნელოვანია, რაც პარტიის მატრიანეში სათანადოთ აღიბეჭდება.

დასტირის ჩვენს კარგ შალვას მის, გულდამწვარ ოჯახთან ერთად, მისი მეგობრები, დასტირის მას მთელი ქართველობა.

შალვა აბდუშელოს დაკრძალვა

შალვა აბდუშელოს დასაფლავება 1966 წ. 12 თებერვალს, იყო ნამდვილი მანიფესტაცია იმ დიდი სიმპატიისა, რომლითაც განსვენებული სარგებლობდა, როგორც თავის თანამემამულეებში, ისე ფრანგებში (და ეს განსაკუთრებით აღსანიშნავია), რომლებიც მრავლად იღებდენ მონაწილეობას სამგლოვიარო პროცესიაში.

S-t Cloud, ეს ცნობილი პარიზის განაპირა ქალაქი, ამ დღეს ქართველებს ეკუთვნოდაო, გაისმოდა დამსწრეთა შორის.

სასაფლაოზე სიტყვები წარმოსთქვეს: ბ. ბ. ნ. ცინცაძემ, მ. ქავთარაძემ, გრ. წერეთელმა და ფრანგულ ენაზე ლ. ზურაბიშვილმა.

განსვენებულის კუბოს ამკობდა უამრავი ცოცხალი ყვავილების გვირგვინები.

ნ. ცინცაძის სიტყვა

ჩვენი საყვარელი შალვა წავიდა. სათნოების და კეთილშობილების შუქის მომფენი, დიდი და მალალი რწმენის და იდეალის მატარებელი, მისთვის თავდადებული მებრძოლი მეგობარი დაეკარგეთ.—კიდევ ერთს. მწვავედ საგრძობს სიცარიელეს ჩვენს გარშემო ვეზიარეთ.—შალვა იმ თავიდან, შორეულ ახალგაზრდობიდან, ბრძოლაში ჩაება ცხოვრების უსამართლობისა და უკუღმართობის წინააღმდეგ: ეს იყო ბრძოლა რუსულ იმპერიალიზმისა და ცარიზმის წინააღმდეგ: ჯერ კიდევ საქართველოში, შემდეგ რუსეთში—პეტროგრადში. აქ მას სტუდენტობის მოძრაობის პირველ რიგებში ვხედავთ. რეპრესიის მსხვერპლი გახდება, მაგრამ ის არჩეულ გზას უშიშრათ მიჰყვება...

საქართველოს დამოუკიდებლობის ხანაში მას მძიმე და დიდი მისია დაევალება: ის არის პროფესიონალურ კავშირების ხელმძღვანელი—გენერალური მდივანი, მისი პორტპარალი. დიდი ღირსებით ასრულებს დაკისრებულ მისიას.—

საქართველოს დაპყრობა... ძალიან მალე მისთვის ციხის კარები გაიხსნება და—თითქმის ორი წლით ჩაიკეტება. ამას მოყვება უცხო მოძალადეების მიერ მშობლიურ მიწიდან მისი მოწყვეტა,—ეს იყო ნამდვილი ეპოპეა ნაქართველთა ჯგუფისა, რომლის ერთი მთავარი სულის ჩამდგმელი შალვა იყო.—მეტეხის შიგნით მტერს ბრძოლა მიეცა. გარედან მეგობრები გვაცნობებენ მიღებულ გადაწყვეტილებას—ციხეს ალყა შემოარტყან ჩვენი განთავისუფლების მიზნით: სულიერ და სულიერ მამის ისეთი იყო, რომ ყველაფერი შესაძლებლათ ეჩვენებოდათ. ჩვენ კი, ჩემო მეგობარო, განზრახული წამოწყება კეთილშობილ ავანტიურათ გვეჩვენებოდა: ის საბოლოო ანგარიშში. ხალხის სისხლით შეიღებებოდა და ამიტომ უარეყავით.—სამაგიეროდ, როცა მოსკოვში, ვაგონებში გამომწყვდეულნი, დაინახავთ, რომ მტერს სიტყვის დარღვევა მოუსურვებია და შორეულ ჩრდილოეთისკენ გვიმზადებს გზას, ჩვენ, ჩემო ძვირფასო შალვა, მსხვერპლის და სისხლის გაღებაც გადაწყვიტეთ. ამ დღიდან, შენი ქცევით, კიდევ მეტად დაიმსახურე მეგობრების სიყვარული და პატივისცემა —ამ რიგათ, ბრძოლით ტყვეობას თავი დავაღწიეთ და თავისუფალ სამშვიდობოს გამოვედით.

იწყება ლტოლვილობის ხანა მისი ჭაპან-წყვეტით. შეუჩერებელი, უჩვეულო, შრომით მტკიცე ფუძეს ჩაუყრის თავის საყვარელ ცხოვრების თანამგზავრ ლიუბასთან ერთად, ჭეშმარიტ ქართულ ოჯახს მთელი მისი მშვენიერი ტრადიციებით. ბედნიერებას ეზიარა.—მაგრამ მასში მუდმივი, უჩინარი ბრძოლა სწარმოებს ორ სულიერ ძალთა შორის: ოჯახზე (რომელიც, ცხადია, ფუძეა საზოგადოების, ერის) ზრუნვა და მსხვერპლი, და კიდევ მსხვერპლი საზოგადოების უანგაროდ სამსახურში...

აქ მინდა მოვიგონო ერთი დიდი ქართველი—ნ. ნიკოლაძე, ერთ-ერთ დამბრუნებისას უცხოეთიდან ახალგაზრდა იდეალისტს მოეჩვენება, რომ ბევრი მისი მეგობრები ოჯახებში ჩაკეტილან და საზოგადო ასპარეზიდან გამოიჯნულან: ოჯახი და პირადი ბედნიერება საზოგადოების სამსახურს დაპირდაპირებია. გულ-გაცრუებული ის აპირებს უკან გაბრუნებას. აქ მას მეორე—დიდი ქართველი—ილია—შეაჩერებს,—ეს პრაობლემა—ორ სულიერ საწყისის შეთავსებისა ყოველთვის არსებობდა, არსებობს დღესაც ჩვენში.—შალვაში ეს პარმონიულად შეთავსა. მისი ბუნება დაძარღვეული იყო საზოგადოებრივი სულით და მისწრაფებით, ეს იყო მისი არსებობის მთავარი «raison d'être».

თქვენ მოგეხსენებათ, თუ როგორი თავდადებით, უანგაროთ ის ემსახურებოდა ჩვენს საზოგადოებას, როგორც სათვისტომოს თავმჯდომარე მრავალ წლების მანძილზე. ისიც კარგათ მოგეხსენებათ, რომ ის იმ თავითვე, გარკვეულ პოლიტიკურ ფორმაციას ეკუთვნოდა და მისდამი ერთგულება სიკვდილამდე არ გაბზარულა. მას შემდეგ, რაც ის ერთგვარათ აქტიობას მოსწყდა გარემოებათა გამო, მე მეჩვენებოდა (ასეთ შთაბეჭდილებას ახდენდა), თითქოს ამ ქვეყნიდან გაფრენაზე ფიქრობდა: თვლები, სახე უცნაურათ გამჭვირვალე გაუხდა (წმინდანით ანათებდა).

სიკვდილის სიახლოეზე, ეპიური მაგალითის მიხედვით, წყნარად ეთხოვებოდა მის დაუღალავ მცველ ანგელოზს ლიუბას და საყვარელ რძალს—თამარს: ანუგეშებდა ტკბილი და საამო სიტყვებით. უკანასკნელ შეხვედრის დროს, ჩემს შეკითხვაზე, განსაკუთრებული სინაზით მელაპარაკებოდა თავის ძვირფას თეზიკოს ბავშვებზე: ელისაბედ და ნატალიზე, რომლებმაც დიდი მოსიყვარულე და მოალერსე ბაბუ დაკარგეს.

საზოგადოების, ქვეყნის, ერის ერთგული, უანგარო სამსახურით ცხოვრების ხანგრძლივ მანძილზე,—მან ჰუმარიტად დაიმსახურა თავისი ერის სიყვარული.

ის წავიდა, გული დაუწვა, დაუთუთქა მის მეგობრებს. მის ხსოვნას, პოეტის თქმით, «ნათელი ღა ცხონება».

ლომაშვილის წიგნის გამო

«ისტორიკოს» ლომაშვილის თავდასხმას ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციაზე—სათანადო პასუხი გასცეს უცხოეთში არსებულ ეროვნულ ორგანიზაციებმა. თითოეულ მისგან წამოყენებულ-მოჭორილ «ბრალდებებს» დაუპირისპირეს უტყუარი დოკუმენტალური ხასიათის საბუთები. არავინ ფიქრობს ხმა სიმართლისა შეარყევს კომუნისტურ მორალს, და კვლავ არ განაგრძობენ უღირს თავდასხმებს...

მიზანი ჩვენი უცხოეთში არსებობისა და ბრძოლისა არის საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა, რაც ეკავშირება ისტორიულ აუცილებლობას და გადაჭრით ვადვიარებთ, რომ ჩვენი უბედურობის სათავე მოსკოვში იმყოფება და ყველა ერების საკეთილდღეოთ ეს იმპერია უნდა დაინგრეს. კიდევ მეტი საქართველოსთვის მიუღებელ ია რუსეთის წყობილება, სულერთია იგი იქნება რომანოვის, ლენინ-სტალინის, ხრუშჩოვის თუ სხვების... ხომ ცნობილია თუ რა კალმით აუწერელი ტანჯვა, წამება, ფიზიკური განადგურება მიაყენა რუსეთმა საქართველოს. სხვა ერებს და თვით რუსის ხალხს და ამა თუ იმ ფორმით შორეულ ერებსაც.

როცა ჩვენ ამ მე-20 საუკუნის დაუჯერებელ ბოროტებას აღვნიშნავთ—თქვენ ბ-ნო ლომაშვილო, ყოველივე წონასწო-

რობას კარგავთ, ცილისწამებით, ლანძღვა-გინებით გვიმას-პინძლდებით, ძალიან გემარჯვებათ პატარა ამბების გაბერვა, ხოლო ვერასდროს ვერ ბედავთ კამათი ისტორიულ სიმაღლეზე აიყვანოთ... თქვენი ასეთი რეაქცია მხოლოდ თქვენს გონებრივ სილატაკეს გამოხატავს და მალავს სინდისის დანაშაულს ჩვენი ერის წინაშე...

ლომაშვილს უკისრია ემიგრაციის «ისტორიის» დაწერა. წიგნში შეგნებულად, გამოანგარიშებული მიზნით, ზოგჯერ კი უვიცობით, არეულია ისეთი დიდი ისტორიული ეპოქა, როგორიც არის საქართველოს დამოუკიდებლობის ხანა, 1924 წლის აგვისტოს ტრადედია, ეროვნული მთავრობის მოღვაწეობა, და სრულიად უმნიშვნელო პატარა ამბები მოგონილი თუ რეალური. ავტორი აზროვნების სიღრმეს მოკლებული წვალობს და ვერ გაუგია, რომ რუსეთის გამოკლებით, ყველგან დღის სინათლეზეა გამოტანილი პოლიტიკური პარტიების შინაური უთანხმოებანი.

«ისტორიკოსი» იმოწმებს იაფ-ფასიან ჯაჯუშებს და რაც მთავარია «ჩეკის» მიერ ნაწამებ და გატეხილ მებრძოლების ნაწერებს...

რასაკვირველია წიგნი არაა გამოცემული რამდენიმე ასეულ ემიგრანტისთვის, მისი მიზანია ისტორიულ ფონზე გაამართლოს დამპყრობელის პოლიტიკური სტრუქტურა, იდეალურად წარმოგვიდგინოს ის, რაც რუსეთიდან მოდის, ხოლო საქართველოს დამოუკიდებლობა და ეროვნული ინტერესები თითქოს არ არსებობდეს.

მეორე მსოფლიო ომის გარშემო ბ-ნი ლომაშვილი უსუსურობით და ქუჩური ამბების შეთხზვით ცოდეილობს ქართულ ემიგრაციას სახელი გაუტეხოს. გამოგვიყვანოს დივერსანტებთან, მოღალატეებთან, მოსყიდულეებთან და ვინ იცის კიდევ რათ...

ისტორიული სიმართლე უფრო მარტივია. პიტლერის წყობილება ქართველებისთვის მიმზიდველი არ ყოფილა და არც რაიმე იმედის მომცემი, ფაქტი ის იყო, რომ შეიძლება გერმანიას გემარჯვნა და უნდა გვეფიქრა, ქართველ ხალხს ახალი მოულოდნელი უბედურება არ დამართოდა. ომის პირობებში აბა ჩვენ ვინ მოგვისშენდა, მაგრამ ჩვენი ცდა, როგორმე საქართველო გადაჩენილიყო დანგრევა-განადურებისგან.—ეს იყო სრულიად ბუნებრივი პოზიცია. ისტორიაში მუდამ ასეა, რომ პატარა ერები ცდილობენ. ძლიერ სახელმწიფოთა ომებს გამოეთიშონ და თავი გადაირჩინონ. პატარა საქართველოს რუსეთ-გერმანიის ომში მონაწილეობას არავითარი ეროვნული ინტერესები არ უკარნახებდა, მაგრამ რუსეთმა მაინც ჩაითრია ჩვენი ქვეყანა და უბედურებათ ესეც კმარა—რომლის შესახებ ლომაშვილები რასაც ამბობენ. ანუ უფრო სწორად ამბობენ «სამამულო ომს ეძახიან».

ჩვენი დროის ქართული ემიგრაცია არის პოლიტიკურად

და ეროვნულად შედუღებული ძალა, რდმელსაც ასახრდოებს ეროვნული ალტკინება და არა რაიმე პრივილეგიური ან მატერიალური ანგარიშები. ამაშია მისი ძალა და ნებისყოფა.

დამოუკიდებელმა საქართველომ თავის ხანმოკლე არსებობის დროს შესძლო კულტურულ კაცობრიობის წიაღში გამოეწვია ცხოველი ინტერესი, ხოლო ემიგრაციის საქმიანობამ კიდევ უფრო გააღრმავა ჩვენი ქვეყნის სახელის განდიდება. ჯერ საქართველოს დაპყრობას, შემდეგ აჯანყებას გულმხუდრავლეთ გამოეხმაურა მთელი დასავლეთის საზოგადოებრივი აზრი და გაკიცხულ იქნა მოსკოვის ვერაგული მოქმედება.

უცხოეთის ქართველობას მომავლის ყნოსვა და შორს მხედველობა არ აკლია, როდესაც ჩვენი ერი თავისუფალი იქნება, როცა თბილისში არჩეული მთავრობა დაიწყებს ქვეყნის მართველობას, ჩვენი ურთიერთობა რუსეთთან იქნება კეთილმეზობლური. იქნობამდე ქართული ემიგრაცია—მედგრად განაგრძობს ეროვნულ სადარაჯოზე დგომას და მუშაობას.

ბ. წ.

რუსულ ემიგრაციაში.

რუსული პოლიტიკური ემიგრაცია, მისი არსებობის მანძილზე, ერთი არაბული სენით იყო შეპყრობილი. მსხვერპლი რუსეთში მომხდარი ბოლშევიკური რევოლუციისა, ის მუდამ გამოდიოდა შექმნილი წყობილების უარყოფით. აკრიტიკებდა მის სოციალურ, პოლიტიკურ და ეკონომიურ სტრუქტურას და ამ მდგომარეობის შესაცვლელ ახალ რეცეპტებს იძლეოდა. ყოველ პოლიტიკურ დაჯგუფებას თავისი პოლიტიკური ფიზიანომია ახასიათებდა. თვითელი მათგანი თავის პერსონალობას ამხელდა ბოლშევიკური წყობილების სხვაგვარი წყობილებით შეცვლით. ერთმანეთისაგან განსხვავებული ყველა პოლიტიკური დაჯგუფებანი თავიანთ პარტიულ პროგრამას ახდენდა. მაგრამ, თუ სადმე გამოითქმებოდა აზრი ბოლშევიზმთან ბრძოლის გამარჯვების და ეს ბრძოლა გამოხატავდა პატარა ერებისადმი თავისუფლების მინიჭებით, იგივე ანტიბოლშევიკური და შრავალფეროვანი პოლიტიკური ემიგრაცია სწრაფათ გაერთიანდებოდა და ყველაფერზე ხელს იღებდა, ოღონდ რუსეთის მთლიანობა არ დარღვეულიყო. მათთვის უფრო ადვილი იყო ბოლშევიზმთან შეგუება, ვიდრე რუსეთის მიერ დაპყრობილი ერებისადმი თავისუფლების მინიჭება. «ჩემთვის სულ ერთი არის რუსის ჯარი კონსტანტინეპოლში შევა ქრისტიანული ჯვარით, თუ წითელი დროშით»-ო, ამბობდა ერთი წარმომობით არისტოკრატი საბჭოთა რუსეთის მარშალი. ეს აზრი შეიძ-

ლება თავისუფლად მიეწეროს რუსული პოლიტიკური ემიგრაციის დღევანდელ ხელმძღვანელობას. ისინი ერთნაირად კანსერვატორებად დარჩენ და ეწინააღმდეგებიან უკვე ღრმად მომწიფებულ ეროვნულ თვითგამორკვევას.

მგარამ, როგორც ვიცით, უკანმსკნელად, რუსულ პოლიტიკურ აზროვნებაში ითქვა, მართალია ჯერ კიდევ მორცხვად, ახალი სიტყვა. გამოითქვა ახალი იდეები, გადმოსროლილი რუსული ტრიბუნიდან, რუსი ორატორების მიერ. ეს ახალი სიტყვა ეკუთვნის «კრონშტატის ჯგუფს», რომელიც გამოვიდა მანიფესტით: «თქვენი და ჩვენი თავისუფლებისათვის».

ის იძლევა ახალ იარაღს კომუნისტებთან საბრძოლველად. პოლიტიკურ ბრძოლას სულ სხვა ნიადაგზე აყენებს და ამ ბრძოლას საკმაოდ მძლავრი თეორიული არგუმენტებით ასაბუთებს. ხელმძღვანელობდა ამ ჯგუფს, აწ განსვენებული, ე. ს. პეტროვ-სკიტალეცი. პეტროვ-სკიტალეცი იყენებს ამერიკელი მწერალის ჯონ ოსკონორის აზრებს მისი წიგნიდან «ცივი ომი და განთავისუფლება». ამაზე კიდევ უფროა შორს მიდის და ამბობს:

«ჩვენს ეპოქაში მრავალმა ერებმა მიიღეს ნაციონალური თავისუფლება და დანარჩენები კი ახლო მომავალში მიიღებენ»-ო. უკვე მიუღებელი ხდება შეზღუდვა ნაციონალური თავისუფლების მომავალ თავისუფალ საზოგადოებაში. ერებს უნდა მიეცეს სრული და განუსაზღვრელი თავისუფლება მართონ თავიანთი სახელმწიფო საქმეები, იყალიონ ეროვნული სამხნდრო შეიარაღებული ძალა და ნაცვლად დღევანდელი სახელმწიფო ცენტრალიზაციისა, შეიქმნას თანამშრომლობა სრულუფლებიანობის საფუძველზე თავისუფალ ერთა შორის. თავისუფალი ეროვნული რესპუბლიკების ურთიერთ დამოკიდებულებამ უნდა შეცვალოს იმულებითი მარიონეტული ავტონომიური რესპუბლიკები. ეროვნებათა შორის დამოკიდებულება განისაზღვრება არა იმულებითი კავშირით, არამედ თავისუფალი შეთანხმებით, ანუ კონფედერაციით. უფრო სწორი იქნებოდა გვეხმარა ინგლისური სიტყვა «კომონველტი». ეს ახალი კავშირი პირველად ყოვლისა გულისხმობს ჯერ ერების თავისუფლებას და შემდეგ კი მათთან თანამშრომლობას.

ამ ახალი ფორმის თანამშრომლობას შეიძლება არ შეუერიდეს ზოგიერთი განთავისუფლებული ერები, ჩვენ მათ მშვიდობა და გამარჯვება უნდა უსურვოთ—ამბობს პეტროვსკი-ტალეცი და უმატებს: გვერჩიოს გულწრფელი თანამშრომლობა იმულებითი დამორჩილებას, თუგინდ ეს თანამშრომლობა მხოლოდ რამოდენიმე ერთეულებთან ხდებოდეს-ო.

დადგა დრო რუსეთმა გამოსაწეროს თავისი ისტორიული შეცდომები ჩადენილი როგორც რუსეთის მეფეების, ისე

საბჭოთა ხელისუფლების მიერ. რუსეთ-ფინეთის ომი 1939 წ. და უნგრეთის სახალხო რევოლუციის დაცხრობა 1956 წ. ასრულებს ვერაგობას ჩადენილს რუსეთის სახელით რუსი ხალხის სურვილების წინააღმდეგ. გათავდა იმპერიების ეპოქა. დადგა ხანა თავისუფალი, სასურველი და თანასწორუფლებიანი რესპუბლიკების თანამშრომლობისა. რუსეთმა ხელი უნდა აიღოს სხვა ქვეყნების აჯანყებების ჩაქრობაზე. გვეყო ეს სირცხვილი. აღარ უნდა რუსის ხალხს კავკასიელი ინტელიგენციის და უკრაინელი ტარას შევჩენკოს ციმბირისაკენ იარაღით გაცილებდნ...

პეტრო-სკიტალეცი აღარ აყენებს ერების განთავისუფლებას ეჭვის ქვეშ.

ყველა კავკასიელედი, უკრაინა, ბელორუსია და სხვა რუსეთის მიერ დაპყრობილი ერები, ავტომატიურად თავისუფლდებიან ბოლშევიზმის დაცემის შემდეგ. გონიერება გვიკარნახებს ამ ერებთან ხელჩაკიდებული ვითანამშრომლობით ბოლშევიზმის დანგრევის დასაჩქარებლად. ძალების დაქსაქსვა ასუსტებს ბრძოლას და არაპირდაპირად ეხმარება კრემლის ბატონებსა-ო...

სრულებით არ გვიკვირს, რომ მთლიანი და განუყოფელი რუსეთის მომხრეები გულგრილად ვერ გადაიტანდნ რუსული წრიდან გადმოსროლილს ამ ახალ და ლიბერალურ იდეებს.

მას აუჯანყდნ ყოველი მხრიდან, როგორც მაკაროვი, ისე კონსტანტინოვი, არარატინი და სხვები. რას უსაყვედურებენ პეტროვ-სკიტალეცს? პირველად ბ-ნი მაკაროვი აბრალებს პეტროვ-სკიტალეცს რუსეთის ხელოვნურად დაშლას. შემდეგ კი უყენებს ბრალდებას, თითქოს ავტონომიურ რესპუბლიკებში რუსეთიდან გამოყოფის იდეა გამოგონილია ემიგრაციის წრეებში და ამ იდეას საფუძველი არა აქვს ადგილობრივათ-ო...

როგორც ვხედავთ რუსეთის ემიგრაციის ეს ნაწილი, სამწუხაროთ, კიდევ მრავალი, ისევ ძველ ქურქში დარჩა. ალყირის ტრაგედიაში მათ ვერაფერი ვერ ასწავლა.

ჩვენ იმედს გამოვსთქვამთ, რომ კრონშტატის ჯგუფის აზრები და მის მიერ მიღებული პოზიცია, მცირე ერთა თავისუფლებისთვის გაზიარებული იქნება, — რუსულ ემიგრაციის ფართე წრეებისა და მათ ხელმძღვანელობათა მიერ, რაც გააძლიერებდა ანტიბოლშევიკურ ბრძოლას, თავს მოუყრიდა რუსულ და მცირე ერთა მებრძოლ ძალებს ერთ ფრონტში, — ჩვენს და მათი თავისუფლებისთვის.

ბ.

თეატრები შვილის დედა

არც ერთ ქვეყანაში არ ყოფილა ქალის პიროვნებისადმი ისეთი პატივისცემა როგორც ჩვენში, ის ითვლებოდა ოჯახის ბურჯათ, რომლის მოვალეობას შეადგენდა მისი მოვლა, ქვეყნისათვის ერთგული და სასარგებლო შვილების აღზრდა.

«ლევკი ლომისა სწორია ძუ იყვეს გინდა ხვადია» ამბობს ჩვენი სულმნათი მგოსანი, ბოლშევიკებმაც ეს «თანასწორობა» განახორციელეს და პაპანაქება სიცხეშიც ჩვენი დედები და დები ჩაის საკრეფად გარეკენ მინდვრად, მაგრამ ნუ იფიქრებთ, ბოლშევიკები ქებითა და დიდებით არ იხსენიებდნენ მათ, პირიქით, დააწესეს ქალთა ბრიგადები, აწრიპინდა დაქორავებული კალმოსნები, გამოიყვანეს და ჩამოკიდეს სოფიერთებს მენდლები, მაგრამ რა გამოიცვალა ამით? სიტყვა სხვაა საქმე სხვაა. ე. წ. წყეულ კაპიტალისტურ ქვეყნებშიც შრომობენ ქალები, მაგრამ მათთვის განკუთვნილია ისეთი კატეგორია, რაც შეესაბამება მათ ბუნებას და ფიზიკურ შესაძლებლობას, მით უმეტეს თქვენ ვერ ნახავთ მრავალ შეილიან დედას დილიდან საღამომდე მინდორზე მომუშავეს, მის ოჯახს იმდენი დახმარება ეძლევა სახელმწიფოდან, რომ ქმრის ხელფასის დამატებით სახლში დარჩეს, შვილებს მოუაროს და აღზარდოს.

ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებიდან ჩვენ აქ მოვიყვანთ ერთ სანიმუშო მაგალითს, სოფლის მასწავლებელს და მის მეუღლეს ყავთ თერთმეტი შვილი ქალი და ვაჟი. ადგილობრივი კოლმეურნეობის თავმჯდომარე იბარებს თერთმეტი შვილის დედას და წინადადებას აძლევს გავიდეს მინდვრად ჩაის საკრეფში და გვერდში ამოუდგეს მოწინავე ქალებს, ქალი განცვიფრებაშია და უპასუხებს, კი მაგრამ როგორ? რანაირად?... ცხადია დედას ეძნელება მიატოვოს ბავშვები. თავმჯდომარის დაქინებით მოთხოვნით იძულებულია დასთანხმდეს. «კომუნისტის» კორესპოდენტი ნაზი კილასონია ხოტბას ასხამს დედის გადაწყვეტილებას (ვგონებ კილასონია ლექსებს სწერს, ყოჩაღ, პოეტიც ასეთი გულიანი უნდა), ქალს პირველად 900 კილო ჩაი მოუკრეფია, ხოლო გასული წლის მანძილზე 610 სანიმუშო დღეში 5.193 კილო ჩაი. 11 შვილის დედა უკანასკნელ ენერჯიას ხარჯავს, რომ ხელისუფლება დააკმაყოფილოს, რათა ამ უკანასკნელმა მოსკოვის გული მოიგოს, რადგან საბოლოო ანგარიშში მოსავალი იქ უნდა წავიდეს. კორესპოდენტი იმეორებს, მძიმე იყო ქალისთვის, შინიდან პლანტაციის მირბოდა, პლანტაციიდან ისევ შინ. რასაკვირველია მირბოდა-მორბოდა, წვალობდა, იტანჯებოდა. შეიძლება და სხვანაირად ყოფილიყო? განა შეეძლო მას დამშვიდებული ყოფილიყო? როცა ამდენი ბავშვები სახლში ეგულებოდა ღვთის ანაბარა მიტოვებული?

კორესპოდენტი დიდის პათოსით აღწერს მრავალ შვილი-ანი დედის სირბილს, მის თავდადებას და ცდილობს დახატოს მიმზიდველი სურათი სხვების ჩასათრევათ.

ასეთ პირობებში წარმოიშვა ე. წ. შრომის გმირები, თუნდაც წარმოვიდგინოთ და დაუჯეროთ კილასონიას დედისგან ჩაის კრეფით მატერიალურად გაუმჯობესდა მისი ოჯახური მდგომარეობა. მერე? რა სულიერი ტანჯვით! რა მსხვერპლის გაღებით და მონური შრომის ატანით?

კოლონიალური პოლიტიკის გატარებით დამყარდა სოციალური უსამართლობა. ჩვენ მიერ მოყვანილი მაგალითი არ არის შემთხვევითი მოვლენა, ის სისტემათაა გადაქცეული, ხოლო კილასონიების კალმით ბედნიერებათ გასაღებული და გაფერადებული.

ი. ბახველი.

2 6 მ ა ი ს ი

პ ა რ ო ხ ი

მიმდინარე წელის 26 მაისის ეროვნული დღესასწაული განსაკუთრებულ შინაარსით ჩატარდა. ქართულ მებრძოლ პოლიტიკურ ემიგრაციაზე გახშირებულ თავდასხმას, — ქართველობამ უპასუხა დარაზმულად და ღირსეულად. პაროხის ერთ-ერთი უბნის დარბაზი გაჰყვდილი იყო დამსწრე ქართველებით და უტყველი სტუმრებით. საზეიმო სხდომა გახსნა სათვისტომოს თავმჯდომარემ, ბ-ნ ლ. ზურაბიშვილმა, რომელმაც მიმართა დამსწრეთ ფრანგულ და ქართულ ენაზე, დღის შესაფერისი სიტყვით.

ქართულად სიტყვა წარმოსთქვა აგრეთვე ბ-ნ მ. ქავთარაძემ, პოლონეთის წარმომადგენელმა თ—მიმართა დამსწრე ქართველობას სიტყვით—უსურვა ქართველთ გამარჯვება და ეროვნული თავისუფლების აღდგენა.

შეიძლება პირველად არის, რომ არტისტულმა განყოფილებამ განსაკუთრებული აღფთოვანება, აღტაცება გამოიწვია დამსწრე საზოგადოებაში.

შესრულებული იქნა ბალეტი—დაისიდან, რომელსაც ხელმძღვანელობდა ბ-ნი ალექსი კობახიძე, — მის მიერ უცხოეთში დაბადებულ ახალგაზრდობის გაწრთენა-მომზადება და მისთვის ხელოვნების შეთვისება და ასე საუცხოოთ შესრულება ყველასთვის მოულოდნელი იყო. დიდი მადლობის ღირსია ბ-ნი ალექსი კობახიძე და თითოეული ახალგაზრდა გუნდში მონაწილე.

ფანდურზე დამღერებით საზოგადოება ასიამოვნა და-ძმა გულწარა და ოთარ პატარიძეებმა. და ცეკვით აღტაცებაში მოიყვანა ყველანი და-ძმამ ელიკო და როსტომ წერეთელმა...

X. X.

ხ ა მ ა.

სოფოში მცხოვრებ ქართველობამ ჩვეულებრივი ენტუზიაზმით ჩაატარა ეროვნული დღესასწაული. სათანადო მოთხრობულ დარბაზში—საზეიმო სხდომას ხსნის სათვისტომოს თავმჯდომარე ბ-ნი სევ. ჭირაქაძე, რომელიც ფრიად შინაარსიან სიტყვაში აღნიშნავს ეროვნულ თავისუფლების მნიშვნელობას და უმთავრესად მიმართავს ახალგაზრდობას, რომელსაც არ ჰქონია ბედნიერება ეხილათ თავისუფალი, დამოუკიდებელი საქართველო. ილაპარაკეს სხვა ორატორებმაც.

ი. სალუქვაძის უმცროსი ვაჟი გიორგი და მალხაზი, შვილისშვილი პატრისია გულს უმვენებდნენ დამსწრეთ პატარა სამფეროვანი დროშებით. სხდომის შემდეგ მთელი შემადგენლობა გადავიდა ი. სალუქვაძის სასადილოში, სადაც მისთვის გაშლილი იყო ქართული სუფრა.

ქართული ღვინო გავრძელდა საღამოს 10 საათამდე.

თ. ბ—ლი.

ქართველობა უცხოეთში.

აღ. შათირიშვილის მოხსენება.

გასული წლის 21 ნოემბერს, პარიზის საზოგადოების წინაშე მოხსენებით გამოვიდა ბ-ნი აღ. შათირიშვილი შემდეგ თემაზე: I მცნება «ვეფხისტყაოსანში», II ემოციური განცდები «ვეფხისტყაოსანში».

სიამოვნებით აღვნიშნავთ, რომ რუსთაველოვთა რიცხვს კიდევ შეემატა ერთი ნიჭიერი მკვლევარი.

უსურვებთ ბ-ნი აღ. შათირიშვილს წარმატებას თავის კვლევის დარგში.

ბ. ტულუშის მოხსენება.

მწერალთა და ჟურნალისტთა კავშირის მიერ მოწყობილ ქართველთა საზოგადო კრებაზე—ამაწლის იანვრის რიცხვებში, ჩვენმა მეგობარმა მარკოზ ტულუშმა წაიკითხა მოხსენება შემდეგ თემაზე «სოციალისტური ინტერნაციონალი და ეროვნული საკითხი».

მრავალი ისტორიული საბუთებით და დოკუმენტების მოყვანით—მომხსენებელმა აღადგინა ის დამსახურება, რაც ინტერნაციონალს მიუძღვის მკირე ერთა უფლების დაცვის საქმეში, კერძოთი თავის დროზე დამოუკიდებელ საქართველოს ცნობაში.

საზოგადოებამ მხურვალე ტაშისცემით დააჯილდოვა მომხსენებელი—ფრიად შინაარსიანი მოხსენებისთვის.

პ. ხარჯველამის მოხსენება.

ა. წ. II სექტემბერს, ქართველი საზოგადოების წინაშე პ. ხარჯველაძემ გააკეთა მოხსენება შემდეგ თემაზე: ლიტერატურული საქართველო.

მოხსენებამ გამოიწვია ცხოველი ინტერესი.

ბ რ ი უ ს ე ლ ი .

მიმდინარე წლის პირველ მაისს, ბელგიაში მცხოვრებ უცხო პოლიტიკურ მუშაკთა მიტინგზე (რომელსაც დაესწრენ: პოლონელები, ჩეხები, უნგრელები, უკრაინელები, თურქები, ესპანელები და სხ.) ჩვენი მეგობარი მ. ტულუში გამოვიდა ვრცელი სიტყვით. მან მოაგონა დამსწრეთ, რომ პირველი მაისი არის სოციალური ემანსიპაციის და ეროვნული თავისუფლების სიმბოლო (ფინლიანდია, პოლონეთი, ლატვია). ამის შემდეგ ჩვენი მეგობარი დაწვრილებით შეეხო ქართულ საკითხს. გაიხსენა საქართველოს წარსული, აწმყო მდგომარეობა, ერის მუდმივი ბრძოლა და მისწრაფება დაკარგული თავისუფლების აღსადგენათ.

კ. გუნიახ ლექსთა კრებული.

ჩვენმა მეგობარმა კ. გუნიახ გამოსცა თავის ლექსთა კრებული, «სამშობლოს მომღერალი»...

თვითეული მისი ლექსი სამშობლოს სიყვარულით არის გამთბარი.

მორიგ, თავდადებულ მებრძოლ პატრიოტის გულწრფელი სიმღერა—მიტოვებულ სამშობლზე.

ქალბატონი სარა ასათიანისა

«ვაჰ სოფელღ რამიგან ხარ,
რახ გვაბრუნებ, რა ხნე გჭირსა.»

შაბათს, 26 მარტს, ლევილის ქართულ სასაფლაოს მივადართ ერთი ძვირფასი პიროვნება, ქ-ნი სარა ასათიანი, მეუღლე ჩვენი მეგობრის, ცნობილ საზოგადო მოღვაწის და დიპლომატის სოსიპატრესი (ჭიჭიკო).

ჩვენ—და ალბათ ბევრს სხვებს—გული დაგვწყვიტა მისმა დაკარგვამ. ჩემთვის პირადათ, ეს ამბავი დაუჯერებელია, ჩემი მწუხარება დიდია. სოსიპატრესა და ჩვენს ოჯახს გვაერთიანებს 63 წელზე მეტი გულწრფელი, დიდი მეგობრობა. მე პირადათ 1909 წლიდან უცხოეთში გადმოხვეწილი (ჭიჭიკოკი კიდევ უფრო ადრე გაიხიზნა), ჩვენ უკვე გავატარეთ სამშობლოს გარეთ რამოდენიმე ათეული წლები, მათში ზოგი ზედმიწევნით მწარე, ნივთიერი უსახსრობის გამო—და მორალურათაც დასჯილნი უცხოეთში ცხოვრების ტარებით.—მაგრამ უნდა ითქვას, რომ მიუხედავათ გაჭირვებისა ქართველი ძველი ემიგრაცია (1914 წლამდე) იყო მაგარი და მძლავრი მორალურათ. ჩვენ გვაერთიანებდა და გვამაგრებდა იდეალი, რომელსაც ჩვენ ვგმსახურებოდით...

ძვირფასს სარას ჩვენ ვიცნობდით, როცა ის 18 წლის ახალგაზდა ქალიშვილი და ჩვენც ვიყავით ყენევის უნივერსიტეტის სტუდენტები. 1908 წელში ის გახდა სოსიპატრეს მე-

ულლე, დიდი მეგობარი და საყვარელი ადამიანი ჩვენი ძველი დროის ემიგრანტების (და შემდეგშიაც, რუსეთის მიერ მეორეჯერ ჩვენი სახელმწიფოს დაპყრობის შემდეგ—დღევანდლამდე). ის თავგამოდებით უვლიდა ჭიჭიკოს და უთუოთ ამ მოვლამ გაუგრძელა სიცოცხლე მას.

რამდენჯერ, მშვიერნი (და მათ შორის ამ სტრიქონების ავტორიც, რომელსაც 10 დღესაც არ ყოფნიდა რასაც ლებულობდა ან შოულობდა) საღამოობით უნივერსიტეტის სამკითხველოდან, თუ კლინიკებიდან დაბრუნებულთ—დაგვირეკია და ვალეზულ კარებში, მომცინარე სარა გვიპატივებდა სახლში და გვაპუტებდა რითაც შეეძლო და როგორც შეეძლო, ვინაიდან ჭიჭიკოს დიდი რამ არ ებადა და თვით სარა ლებულობდა მის მშობლებისაგან მხოლოდ პანსიონის ფულს. მაგრამ მუდამ მზად იყო ჩვენთვის გაეწია სამსახური და დახმარება აღმოეჩინა. ჭიჭიკოს ყველა მეგობრები მას მიიჩნდა თავისიანებათ და დიდის სიმშატიით ეპყრობოდა ყველას, მთელ ქართველობას.

კეთილი სარა მუდამ ცდილობდა შეემსუბუქებია უცხოეთში ცხოვრება არა თუ მის ქმარ-შვილებისათვის, არამედ ყველა ქართველ ემიგრანტებისათვის.

და, აი, შიშივე ავადმყოფობის შემდეგ უღმობელმა სიკვდილმა ხელიდან გამოგვაცალა ეს ძვირფასი პიროვნება, დაგვაობლა ბევრი ჩვენგანი. მისი მეგობრები და ნაცნობები.

ღრმა მწუხარებას განიცდის მთელი ოჯახი და განსაკუთრებით მისი მეუღლე, ჩვენი ჭიჭიკო—რომელიც საუბედუროთ, თვითონაც ამ ეამათ დამწუხრებული საავადმყოფოში იმყოფება:—გულწრფელათ ვუსურვებთ მას მალე გაჯანსაღებას და ვსთხოვთ მიიღოს ყველასაგან სიყვარულით დიდი თავგარძობა და სრული სიმშატია.

მაშ, მშვიდობით, ჩემო სარა, შენ შესამჩნევათ, პირწინდათ შეასრულე და მოიხადე შენი ვალი შენი ოჯახისადმი და მთელი აქ გადმოხვეწილ ქართველობისადმი, რომელიც არასოდეს არ დაგივიწყებს შენ!

საუკუნოდ იყოს ხსენება მისი!

ასეა, ჩვენ ემიგრაციას დღით დღე აკლდება ერთი წევრი რა ვქნათ! ასეთია ჩვენი ბედი, თუ უბედობა! ვინ და რომელი ჩვენგანი მოესწრება განთავისუფლებულ საქართველოში დაბრუნებას?

მაგრამ სანამ ეს დღე გათენდებოდეს და ეს დღე სამშობლოს განთავისუფლების აუცილებლათ გათენდება—აქ უნდა გავსწიოთ და განვაგრძოთ შესაფერი მუშაობა ჩვენი ტანჯული ქვეყნისათვის! მუდამ უნდა ვფიქრობდეთ მის ბრწყინვალე მომავლისათვის!

ანტონ ყვარყვლიანი

მარტი, 1966.

ბრძოლისათვის რატიონალური ინიციატივა

პარიზში, ამა წლის 10 ივლისს, 80 წლის ასაკში გარდაიცვალა ცნობილი ქართველი საზოგადო მოღვაწე და სასულიერო პირი—რაფიელ ივანიცკი-ინგილო.

განსვენებული იყო საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი.

საქართველოს დაპყრობის შემდეგ ის გადმოასახლეს უცხოეთში 62 ქართველ პოლიტიკურ მოღვაწეებთან ერთად... მის კალამს ეკუთვნის მრავალი სტატია, საერო და რელიგიური თემებზე... განსვენებული ღებულობდა მონაწილეობას უცხოეთის ქართულ პრესაში.

ესპანეთში მან ღვთის მსახურებას მიჰყო ხელი. უკანასკნელად ავადმყოფმა მოისურვა გადმოყვანა პარიზში, სადაც დიდხანს აღარ უცოცხლია...

რაფიელ ინგილოს დასაფლავება მოხდა ლევილში 16 ივლისს, რომელსაც დაესწრო მრავალრიცხოვანი ქართველი საზოგადოება.

ნიკო ნაკაშიძე

მიმდინარე წლის 26 მაისს, მიუნხენში უეცრად გარდაიცვალა გულის ავადმყოფობით პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე ნიკო ნაკაშიძე.

განსვენებულმა მთელი თავისი ცხოვრება ქართული საქმის სამსახურს შესწირა.

საქართველოს დამოუკიდებლობის დაცვისთვის ბრძოლაში თავი გამოიჩინა ტაბახმელასთან რუსის ჯარების წინააღმდეგ ბრძოლაში.

დაპყრობის შემდეგ ნ. ნაკაშიძე გადასახლებულ იქნა 1922 წ. 62 პოლიტიკურ ტუსალებთან ერთად გერმანიაში. აქ მან გააჩაღა პოლიტიკური მუშაობა წერით, სიტყვით, კავშირების გაბმით—უცხო წრეებთან.

უკანასკნელ ხანებში იგი იყო გერმანიაში მცხოვრებ ქართველთა სათვისტომოს თავმჯდომარე.

ნ. ნაკაშიძე მიუნხენიდან გადასვენებულ იქნა საფრანგეთში და დასაფლავებული ლევილის ძმთა სასაფლაოზე. წარმოთქმულ იქნა სიტყვები.

ყველამ გამოსთქვა დიდი მწუხარება—თავდადებულ პატრიოტის, ქართული საქმისთვის დაუღალავ მუშაკის და კარგვის გამო.

გრიგოლ ცინცაძე

მძიმე და ხანგრძლივი ავადმყოფობის შემდეგ პარიზის ერთ-ერთ სავადმყოფოში გარდაიცვალა ჩვენი ამხანაგი გრ. ცინცაძე.

პირველ ომიდან ახალგაზრდა გრიგოლი ოფიცრის ხარისხით დაბრუნებული, მთელი თავის არსებით გადაეშვა დამოუკიდებელ საქართველოს თავდაცვის საქმეში... ჯერ ჩვენ შეზღუდულთან სამწუხარო ომში მან მიიპყრო ყველას ყურადღება თავის მამაცობით, თავდადებით... შემდეგ მას ვხვდავთ სოხაში, სოხუმში... ხოლო მის შემდეგ მას ირჩევენ გურიაში—ჩოხატაურის გვარდიის შტაბის თავმჯდომარეთ. ამ თანამდებობაზე მას უხდებოდა თავდაცვის წარმოება—ნორჩ რესპუბლიკის წინააღმდეგ გამოსულ—დამარღვეველ ძალებთან.

მხურვალე მონაწილეობა მიიღო რუსეთ-საქართველოს ომში. ხოლო 1924 წლის აჯანყებაში გრიგოლი იყო ერთ-ერთი მეთაურთაგანი და ხელმძღვანელი.

უცხოეთში გადმოჩვეწის შემდეგ იგი დარჩა ისეთივე მხნე, გულადი, იმედიანი და მხურვალე მოსიყვარულე თავის სამშობლოსი.

სწორედ სიკვდილის წინა დღეებში მას ეღიროს ბედნიერება ეხილა თავისი საყვარელი მეუღლე, რომლის მკლავზე მან დალია სული.

დასაფლავება ვერ ჩამოუსწრო, მაგრამ მისი ღია საფლავი იხილა მისმა უმცროსმა ვაჟმა.

გრიგოლი ამა წლის 5 მაისს, დასაფლავებულ იქნა ლევილში ძმათა სასაფლაოზე მრავალ ქართველთა თანადასწრებით.

ქრ. ი.

აკაკი კვიციანიძე.

ჩვენი ქურნალი აწყობილი იყო, რომ გარდაიცვალა ჩვენი ამხანაგი მაიორი აკაკი კვიციანიძე.

ნეკროლოგი მომავალ ნომერში.

«ჩვ. დრ.» რედაქციისაგან:

უადგილობის გამო—შემდეგ ნომრისთვის გადაიდვა ბიბლიოგრაფია—ჩვენი პოეტის გ. ყიფიანის—უკანასკნელ წიგნის შესახებ.

გადაიდვა აგრეთვე—პ. ს. «საქართველოს კომპარტიის ყრილობა».

«ჩვენი დროსა»-ს ფონდი.

ალ. შათირიშვილისგან და მის ოჯახიდან რუბენ ყიფიანის ხსოვნის აღსანიშნავად	150 ფრ.
ჯაბა ხაბულიანისგან საქართველოში გარდაცვლილი დედ-მამის ხსოვნის აღსანიშნავად	100 ფრ.
გრ. ბარამიძისგან	150 ფრ.
სოშოს სოც.-დემ. პარ. ორგანიზაციისგან	120 ფრ.
ამერიკიდან პ. კვარაცხელიასგან	5 დოლ.
ორი მეგობრისგან	20 დოლ.

წიგნაკის გამცხადეობად (ლო—ლის საპასუხოდ)

შემოსწირეს:

სოშოს სათვისტომომ	60 ფრ.
ბ-ნ ილ ზედგინიძემ	150 ფრ.
მიუნხენის რადიო—ქართული სექციიდან	110 გ. მარკა.

ფრ. ჟურნალი «ლ დრ. პობლ»

შემოსწირეს:

სოშოს მეგობრებმა	165 ფრ.
კ. გუნიამ.	30 ფრ.
ქ. გრიგოლაშვილმა	10 ფრ.

მ ა ლ ო ბ ა .

I

ამა წლის 18 სექტემბერს, ლევილის მამულში მოეწყო საზოგადო სადილი უპატრონო საფლავების საყურადღებოდ. სტუმრებმა მოლოდინს გადააჭარბა, ამისთვის უღრმეს მადლობას უძღვნით, ყველა დამსწრეს და ყველა იმ პირთ, ვინც თავის წვლილი მოგვანაწოდა მოძმისათვის. რამაც წმიდა შემოსავალი დატოვა 2.820 ფრანკი.

მომწყობი კომისიის სახელით ნ. გოგუაძისა.

II

გთხოვთ ნება მომცეთ, რომ თქენი ჟურნალის საშუალებით მადლობა გამოუცხადო იმ მეგობართ, რომლებიც ამ ჩემს მოხუცებულობის ხანაში, პატივს მცემენ და ეკოეომიურად მესმარებინან. ასეთები არიან სოშოდან:

ქ-ნი ლუსი სალუქვაძე, ქ-ნი ლიუდა დუიშვილი და ბ-ნი ილო ზედგინიძე.

პარიზის მეგობრებიდან:

ბ.ბ. დ. ქორდანია, პ. ინწკირველი, მ. ბოლქვაძე და გ. ბარამიძე.

ამათ გარდა განსაკუთრებულ მადლობას უცხადებ, საფრანგეთში მცხოვრებ ქართულ სათვისტომოს თავმჯდომარეს ბ-ნ ლ. ზურაბიშვილს და მთლიანათ მთელ სათვისტომოს გამგეობას ჩემდამი განსაკუთრებული ყურადღებისათვის.

დიდმიდგ კვერდელიძე.

Gerant: Michel Stouroua.